

VI. Biografie - Biographie

JAN VERSTRAETE

Het grote verzwijgen. Een schets van het leven van Edgar Boonen

Brugge, Die Keure 2013, 248 p.

De auteur, gewezen stafhouder van de Antwerpse balie, is niet aan zijn historisch proefstuk toe. Na *De Jodenverordeningen en de Antwerpse balie* (2001) leverde hij in 2009 een bijdrage tot de catalogus van de tentoonstelling *Lawyers without rights*. Daar waar het boek minstens één harde kritiek kreeg (van Herman Van Goethem) op de vergoelijkende reflex ten bate van de Antwerpse advocatuur die nochtans gewicht was voor de nazi's, werd de expo algemeen geprezen. In 2009 verscheen ook Verstraetes artikel "De Jodenverordeningen en de Belgische advocatuur", waarin hij zijn boek soms corrigeert, maar toch volhardt in zijn verdediging van de Antwerpse advocatuur tegenover de Brusselse, met enige wrevel om de onheuse behandeling van sommige voorgangers. Verstraete werd geboren in 1944 en kan hun situatie dus slechts beoordelen via verhalen en documenten, net zoals ik.

Dit nieuwe boek is een belangrijke aanvulling van de biografie van iemand die van 1912 tot 1993 leefde, maar wiens lemma in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (NEVB) stopt in 1940. Niet dat Louis Vos iets wou verzwijgen, het ontbrak hem aan materiaal. Dat werd door Boonens dochter Goedele ter beschikking gesteld aan Verstraete, die het met zorg en toewijding verwerkt heeft. Wel vreemd dat dit historisch boek een motto heeft uit de adventszang *Rorate caeli* : "...et nubes pluant justum"

(Dauwt hemelen : "...en wolken regent de Rechtvaardige").

Wat dreef Edgar Boonen? Afkomstig uit een kunstzinnige familie, met als uitschieter de graficus Jac, en zelf even student kunstgeschiedenis, koos hij toch voor de advocatuur. Uit profileringsdrang? Reeds bij zijn inzet voor het nationalistische AKVS (Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond) valt op hoe hij zich geroepen voelt om te leiden. Hij blijft 'leider' van het AKVS tot de Tweede Wereldoorlog, wanneer hij de macht moet afstaan aan Remi Piryne na zijn deportatie in mei 1940. Dat deze beweging opgeslokt werd door het nazisme, was niet Boonens schuld.

Verstraete situeert Boonen tegenover zijn mentors Wies Moens en Jozef Van Opdenbosch, een "slimme jezuïet" die virulent anti-Waalse en anti-Joodse standpunten koesterde (wat ontbreekt in zijn lemma in de NEVB, dus is het een verdienste van Verstraete om dit aan het licht te brengen). Hij schreef als lid van *De Zeven Puriteinen* een brochure voor het Algemeen Katholiek Dietsch Studentenverbond, zoals het AKVS in 1936 door Boonen werd herdoopt. Van Opdenbosch hielp de Groot-Nederlandse koers bepalen, met de leerstelling dat deze studentenbeweging onafhankelijk diende te blijven, zowel tegenover de rivaliserende Katholieke Actie als gelijk welke politieke partij, maar dat ze zich wel moest onderwerpen aan de leiding van "onthechte", partijloze nationalistische ouderen. Typisch hoe iemand die overhoop lag met zijn hiërarchie zichzelf installeerde binnen een eigen "heilig bestuur" om de staf te breken over dissidenten. Dit gehakketak onthult de geldingsdrang onder Vlaamse leiders. Wel

was Boonen een uitzondering in deze “bent” door na 1945 weg te blijven van dit gedoe dat zichzelf overleefde met nostalgische vergaderingen in de abdij van Averbode, herdacht in ‘t *Pallietkerke* door Jan Nuyts c.s. Voor Boonen was dit al voltooid verleden in 1940.

Inmiddels had Boonen immers wel andere katten te geselen. Op 10 mei 1940 als ‘verdachte’ gedeporteerd, belandde hij via de spooktreinen in Le Vernet d’Ariège. Nooit maakte hij aanspraak op schadevergoeding. Noch nam hij wraak op de verantwoordelijken, al voerde hij bij de epuratie wel aan dat zij ook verantwoordelijk waren voor de sympathie die hij van de weeromstuit ontving aan de balie, waar de Vlaamse Conferentie hem verkoos tot openingsredenaar en secretaris van het ‘collaborerend’ bestuur van Jan Timmermans in 1940-1941. Dat hij benaderd werd om mee het omstreden *Juristenblad* op te richten, was ook te wijten aan de openingsrede, aldus zijn verdediging.

Kan men deze casuïstiek van Boonen en zijn omzichtige pleitbezorger Verstraete volgen, dan wordt dat moeilijker voor Boonens uitnodiging van de nazi-jurist Fritz Reu onder het mom van “wetenschap”. Door de exodus van Joodse en linkse juristen sinds 1933 wist men toch hoe het bij de nazi’s gesteld was, zoals onlangs nog bleek uit Guy Schrans’ *Heraus, Professoren! Duitse émigré professoren in Oxford en Cambridge (1933-1945)*, Gent, Snoeck, 2013. Ook uit Dirk Martins artikel “De Koninklijke Vlaamse Academie voor Letteren, Wetenschappen en Schone Kunsten van België tijdens de bezetting 1940-1944 : *business as usual?*” (2013) blijkt dat Reu een arrangeur was, onder andere met een tussenkomst voor

René Victor inzake een inbreuk op de Duitse deviezenreglementering in 1941 (noot 80). Reeds op 2 juni 1939 waarschuwde Harry Torczyner (onder het pseudoniem Richard Wagner) in zijn satire “De meesterzangers van Nürnberg in de Vlaamsche Balie” (*Joodsche Gazet voor België*) voor het “nazigift” en de “gratis of met premie van over-den-Rijn geïmporteerde pseudo rechtswetenschap”. Hoewel Torczyner Boonen niet brandmerkt samen met Duitsgezinden als Lode Claes om de eenvoudige reden dat Boonen niet aanwezig was op de paleisrevolutie van 26 mei 1939 waar de Vlaamse Conferentie de Joden uitsloot, was Boonen onder meer door zijn studies in Duitsland gewonnen voor de nieuwe grondstroom van Germaans recht, al engageerde hij zich daarvoor tijdens de oorlog minder dan een Timmermans.

Timmermans komt ongunstig naar voren als een intrigant, zodat ik de min of meer positieve mening moet herzien die ik in 1992-1993 over hem vormde via gesprekken met zijn zuster Helene (1900-1994) en met Harry Torczyner (1910-1998). Torczyner vond hem “een goeie jongen, en geen echte fascist”, wiens antisemitisme hij minder kwalijk nam dan dat van Victor (bij wie Boonen stage had gelopen). Helene van haar kant, getrouwd met een belgicist die ze had leren kennen toen ze haar broer in de gevangenis bezocht, vergoelijkte zijn rol als havenscheper en oorlogsburgemeester : hij zou de haven beschermd hebben, zodat de Duitsers hem meetroonden naar Rotterdam voor een lesje in échte “*Deutschfreundlichkeit*”. (Boonens vriend Elsschot stelde het Hollandse opportunisme reeds aan de kaak in zijn gedicht over Van der Lubbe in 1934). Volgens Verstraete speelde Timmermans echter vals. Boonen gedroeg zich blijkbaar correcter, maar ge-

raakte bij de epuratie in een lastig parket, onder meer door een aantijging over een buitenhuisje uit Joods bezit dat hij zozeggend had willen inpikken, daar waar hij zelf reeds over een buitenverblijf beschikte en alleen maar een gezin in moeilijkheden had willen helpen. Naar ik vernam van een getuige die anoniem wenst te blijven, betrof Timmermans daarentegen tijdens de oorlog wel een villa uit "*Feindvermögen*" in Kalmthout (naast zijn beroepswoning in de Lange Lozanastraat 119), wat in dit boek niet vermeld wordt, maar zijn beeld nog ongunstiger maakt tegenover dat van Boonen. Diens pogingen om zich vrij te pleiten zelfs in dubbelzinnige gevallen, werden bejegend met casuïstiek van hetzelfde allooï: dat hij met zijn kennis van het Duits slachtoffers van de nazi's had kunnen helpen, botste op het argument dat hij eigenlijk geprofiteerd had van wetgeving die hijzelf in de hand gewerkt had.

Dat hij na enkele moeilijke jaren, onder meer als corrector voor een krant, weer aan de slag kon bij de balie, waar hij tijdelijk geschrapt was, en zelfs stafhouder werd, beleefde Boonen allicht als "immanente rechtvaardigheid". Zijn passie voor het recht was onuitputtelijk, zodat hij nauwelijks reisde om alles te blijven volgen, al werd hij selectiever in zijn inzet. Toen hij een negationist doorverwees naar zijn junior partner en dichtende schoonzoon Eddy van Vliet (1942-2002), kwam er in 1986 een breuk. Als filoloog kies ik partij voor de dichter, al is de corporatistische reflex niet zo sterk in het letterkundige milieu als in het juridische. Dat laatste sluit graag de rangen, behalve als iemand zich "in het oog van de storm waagt", zoals de SM-rechter. Op 17 februari 2014 werd dit bevestigd in het TV-programma *Eén op één* van Sven Kockelmans op Nederland 2 door de oudere broer-advocaat

van de beruchte Bram Moszkowicz, over "de kliek van de advocatuur" in termen van "je wordt lid van een groep die je beschermt en die jij ook beschermt naar buiten". Van Vliet maalde niet om bescherming en ging zich in het bestuur van onze "Middagen van de Poëzie" te buiten aan baldadige humor over advocaten. Hij overwoog om zijn toga aan de wilgen te hangen, onder meer omdat de cliënten hoe langer hoe oninteressanter waren. Nochtans had zijn schoonvader iemand als "de spekpater" niet naar hem doorverwezen. Vrijzinnig opgegroeid en vrijmetselaar, kon Van Vliet geen sympathie opbrengen voor het netwerk van zijn schoonvader. Zijn sarcasme tegenover bepaalde aspecten van zijn beroep belette hem echter niet om nog vurig te pleiten als een zaak hem belangrijk leek. Zo vloerde hij zijn tegenstrever Matthias E. Storme in een proces aangespannen door de erven Elsschot over het misbruik van het Bormsgedicht voor separatistische doeleinden door onder andere het extreemrechtse Vlaams Nationalistisch Jeugdverbond (VNJ). Een feit dat onvermeld blijft in dit boek, misschien omdat het gebeurde na het overlijden van Boonen, die een rol had gespeeld bij het publiceren van dit gedicht in het satirische blad *Rommelpot* in 1949. Daarover later meer.

De diversiteit van Boonens entourage na de oorlog, waartoe Godfried Bomans behoorde en die ook dankzij zijn schrijvende vrouw Lisbeth van Thillo culturele allure had, komt niet helemaal uit de verf. Zo wordt bij een foto iemand geïdentificeerd als A. Toepfer, daar waar het om Rob van Roosbroeck gaat. Dat Verstraete zich in dit opzicht moest laten beleren door een recensent met gesloten vizier van 't *Pallietkerke* (Erik Verstraete?) is een affront dat men had moeten vermijden.

Nu gaat een belangrijke nuance verloren : dat Boonen intiem bleef met zwarten die gemene streken hadden uitgehaald. Van Roosbroeck broodroofde als Antwerps oorlogsschepen van onderwijs waardevolle mensen, bijvoorbeeld Hendrik Daems (1920-2002), die weigerde een daad van loyauteit te stellen zoals lid worden van de Germaanse SS of van de Dietsch Opvoedkundige Beweging van Bert van Boghout, de sinistere acoliet die aanwezig was op het gesprek waarna Daems zijn opdracht op de Luchtbal verloor. Het heeft hem niet belet om CEO van Ford te worden en voorzitter van de Filharmonie, en hij vertelde mij zijn wedervaren met sereniteit, maar iemand die nog zoals Boonen feestte in het gezelschap van een Van Roosbroeck, zou hij nooit begrepen hebben. Ik heb het daar ook moeilijk mee, al kan men het zien in het kader van de joviale Sinjoren-mentaliteit. Zelfs de linkse Michel Oukhow had zo zijn extremistische relaties!

Meer editoriale zorg had kunnen onthullen dat priester Joris Baers (1888-1975) in het door Boonen en zijn vrouw mede uitgegeven blad *Rommelpot* (1945-49) schreef onder het pseudoniem Boris Jaers, daar waar het volgens noot 601 om 2 medewerkers ging : "Boris, Jaers...". Diens tijdschrift *Boekengids* publiceerde in 1941 een antisemitisch stuk van Paul Hardy en kraakte eigenzinnige katholieken als Lambert Swerts. Baers ontfoetselde Marnix Gijsen de prijs van de Provincie Antwerpen, met als reactie de Arkprijs van het Vrije Woord. In Boonens milieu floreerden dus lieden die klerikale tirannie bestendigden. Toch was *Rommelpot* soms nuttig om absurditeiten te hekelen, bijvoorbeeld dat Schuberts "*Die Forelle*" tijdelijk alleen als "*The Trout*" op de radio mocht. Het blad was ook de stem

van het gezond verstand tegen de politieke correctheid, vandaar dat Elsschot het genegen was.

Nog slordigheden : de naam Oszwalt (p. 29) moet met d, Martinus van der Lubbe (p. 156) heette Marinus, en Garnt Stuiveling doceerde niet aan de Vrije (dit wil zeggen calvinistische) Universiteit Amsterdam (p. 182), maar aan de Gemeentelijke (heden Universiteit van Amsterdam). Uitgeverij Die Keure, die adverteert met slogans als "onberispelijk qua inhoud", zou alles zorgvuldiger moeten nalezen.

Slotsom : een lezenswaardig boek over iemand die in Goethes woorden "*ein Mensch mit seinem Widerspruch*" was, en zeker geen banale kassaflamingant.

Joris Duytschaever